

**Ģimeniskai videi pietuvināts ilgstošas
sociālās aprūpes un sociālās
rehabilitācijas pakalpojums institūcijās
personām ar demenci Rīgas sociālās
aprūpes centros**

Demence

Demence ir smadzeņu darbības traucējumi, kas izsauc:

- neatgriezeniskus;
- pieaugošus;
- daudzpusīgus prāta funkciju traucējumus,

kuru rezultātā rodas:

- atmiņas;
- valodas;
- vizuāli telpiskās izjūtas;
- prasmju un spriešanas spēju izmaiņas.

Demence pasaulē skar vairāk nekā 50 miljonus cilvēku.

Latvijā ar demenci dzīvo aptuveni 10 000 cilvēku un skaits turpina pieaugt.

Pētījuma aktualitāte

Pirms diviem gadiem SAC «Mežciems» tika izveidota pirmā ģimeniskai videi pietuvinātā nodaļa personām ar demenci, kā inovatīva aprūpes forma.

Šobrīd šādas nodaļas darbojas un tiek attīstītas visos Rīgas pašvaldības SAC - “Stella Maris”, “Gaiļezers” un “Mežciems”.

Nepieciešams izvērtēt vai inovatīvā pakalpojuma forma atbilst personu ar demenci vajadzībām un viņu tuvinieku ekspektācijām.

Pētījuma mērķis un jautājumi

Mērķis - Izvērtēt ģimeniskai videi pietuvinātā sociālā pakalpojuma saturu un darba organizāciju, analizējot tā ietekmi uz senioriem ar demenci, viņu tuviniekiem un SAC personālu.

Jautājumi

- Kāds ir ģimeniskai videi pietuvinātā pakalpojuma saturs?
- Kā tiek organizēti aprūpes procesi un kāda ir ikdienas prakse?
- Kādas ir ģvpp nodaļas atšķirības no vispārējā tipa aprūpes nodaļām?
- Kā darba organizācija, vide ietekmē personāla profesionālo apmierinātību un izdegšanas risku?
- Kā ģimeniskā vide ietekmē klientu labklājību un tuvinieku drošības sajūtu?
- Kāda ir ģimenes locekļu iesaiste un sadarbība ar aprūpes personālu?

Pētījuma dizains

- **Kvantitatīvais pētījums – datu analīze**
- **Kvalitatīvais pētījums**
- **Daļēji strukturētas intervijas**
 - SAC „Gaiķezers” un „Meķciems” vadības speciālisti
 - ĢVPP nodaļas darbinieki
- **Strukturētas intervijas**
 - ĢVPP klientu tuvinieki
- **Fokusa grupas**
 - ĢVPP nodaļas aprūpētāji SAC „Gaiķezers”

Ģimeniskai videi pietuvinātā pakalpojuma būtība un mērķis

Nodrošināt ilgstošu institucionālo sociālo aprūpi un rehabilitāciju, to maksimāli tuvinot mājas/ģimeniskai videi.

Radīt cilvēkam ar demenci drošu un paredzamu dzīves vidi, kur viņš jūtas kā mājās, saglabājot iespējami daudz personas autonomiju un dzīves kvalitāti.

Ģimeniskai videi pietuvināts pakalpojums

Dzīvesvieta

- Dzīvošana nelielās grupās (līdz 20 personām), mājīgās un personalizētās telpās.
- Istabas ar ne vairāk kā 3 klientiem, katrai istabai sanitārais mezgls.
- Individuāli pielāgots aprīkojums – funkcionālas gultas, slēdzami skapji, krēsli un citas ērtības.

Nodaļas ir pārredzamas, kurās nodrošināta gan klientu pārraudzība, gan iespēja aktīvām nodarbībām, gan arī katra iemītnieka individuālā telpa. Respondenti atzīmē, ka paši ģvpp nodaļās jūtas komfortabli – kā mājās.

Ģimeniskai videi pietuvināts pakalpojums

Drošība

- Videonovērošana koplietošanas telpās un viedās uzraudzības sistēmas.
- Drošības fiksatori logiem, slēgtas āra pastaigu zonas un gaiteni.
- Sensori un nakts apgaismojums, kas pielāgots senioru orientācijai un drošībai, kontrastējošas norādes.

Nodaļas vide ir maksimāli pielāgota klientu vajadzībām, nodrošinot skaidru orientēšanos, drošību un komfortu (krāsu kontrasti, sensori, vienlīmeņa grīdas, funkcionālās gultas, slēgtas pastaigu zonas u.c.). Respondenti pozitīvi novērtē, ka senioriem nav iespējams vieniem iziet no nodaļas un apmaldīties.

Ģimeniskai videi pietuvināts pakalpojums

Ēdināšana un brīvā laika pavadīšana

- Individuālas ēdienreižu iespējas, kopīga uz kodu pagatavošana ar personālu vai ģimenes locekļiem.
- Pielāgots virtuves aprīkojums, kas nodrošina drošu un aktīvu dalību ēdiena gatavošanā un pasniegšanā.
- Dažādas brīvā laika aktivitātes: galda spēles, rokdarbi, terapijas, pastaigas un fiziskas aktivitātes.

Aprūpētāji daudz laika velta klientu aktivizēšanai un kognitīvo darbību uzturēšanai. Tiek rīkotas kafijas pēcpusdienas, kur izrunā dažādus tematus klientam saprotamā veidā, kopā gatavo launagu “...cepam ābolmaizes, smērējam maizītes, šodien, piemēram, būs cīsiņi mīklā...” . Produktus launagam dod virtuve pēc aprūpētāju sastādīta saraksta, bet visai bieži, pēc savas iniciatīvas, aprūpētāji produktus pērk paši, lai uzlabotu maltīti “...mēs to darām kā priekš sevis, kā mājās.”

Ģimeniskai videi pietuvināts pakalpojums

Pakalpojuma saturs un ikdienas prakse

- Aprūpes procesi un ikdienas rutīna balstās uz individuālu pieeju un tiek pielāgota katra klienta spējām un vajadzībām.
- Aktivitāšu organizēšana notiek tieši nodaļā – klientam ierastā vidē.
- Katrā nodaļā/dzīvoklī vismaz viens sociālā darba speciālists.
- Uz desmit personām vismaz/nemazāk kā 2 aprūpētāji.

Katra elementāra aktivitāte – rīta tualete, maltītes ir liels process/notikums, kuram ir “jānobriest”. Katras nodarbes laikā ir nepieciešamas pauzes, lai klients atpūstos. Pat ja klients izskatās un ir fiziski spēcīgs, kognitīvo traucējumu dēļ asistēšana notiek gandrīz pie katras aktivitātes.

Galvenās ĢVPP nodaļas atšķirības no vispārējā tipa nodaļām

- Mazāks klientu skaits uz vienu aprūpētāju, kas nodrošina individualizētu pieeju.
- Darba apjoms nav palielinājies, bet palēninājies darba temps, kas pielāgots klienta spējām.
- Nodarbības notiek nodaļā/dzīvoklī – klientam ierastā vidē.
- Darbinieki piesaistīti konkrētai nodaļai/dzīvoklim un netiek mainīti.
- Katrā gaitenī dzīvoklī pastāvīgi atrodas divi aprūpētāji.
- ĢVPP nodaļās ir minimāla kadru mainība.
- Personāla sastāvs ir speciāli apmācīts darbam ar dementiem klientiem.
- Darba process ģvpp nodaļā, atšķirībā no vispārīgā tipa nodaļām, ir laikietilpīgs un balstās uz asistēšanu.

Darbinieku viedoklis par Ģvpp nodaļu

Galvenie ieguvumi

- Mazāks klientu skaits, kas nodrošina personalizētu aprūpi.
- Pielāgota vide, kas atvieglo orientēšanos un garantē drošību.
- Nemainīgs personāls, kas mazina stresu klientiem un nodrošina uzticēšanos.
- Nodarbības un terapijas (mūzikas terapija, canis terapija, vingrošana), kas uzlabo klientu emocionālo un fizisko stāvokli notiek klientam ierastā vidē mazinot stresa apstākļus.
- Lēnāka, bet efektīvāka aprūpe, jo katra ikdienas darbība prasa asistēšanu pielāgojoties klienta tempam un varēšanai/spējām.

Darbinieki atzīmē, ka nodaļas darba vide un darba organizēšana nodrošina aprūpētāju darba caurredzamību.

“Šeit nav bardaks, šeit nav kur paslēpties. Ja ko neesi izdarījis, viss uzreiz redzams.”

Nodaļas personāla riski un vajadzības

Izdegšanas riski

- Pastāv augsts emocionālais spiediens, jo darbs ar demences pacientiem prasa īpašu pacietību un empātiju.

“Darbinieki tiek īpaši izvērtēti. Tur ir īpaša pieeja, tur ir jābūt zināšanām par demenci un kvalifikācijai.”

Personāla vajadzības

- Nepieciešamas regulāras profesionālās attīstības iespējas – apmācības.
- Nepieciešamas regulāras supervīzijas vai citas psihoemocionālas atbalsta formas izdegšanas riska mazināšanai.

Respondenti uzsver, ka aprūpētājiem, uz kuriem balstās aprūpes process un tā nodrošināšana, ir nepieciešams regulārs, profesionāls psihoemocionāls atbalsts.

Nodaļas klientu tuvinieku Ģvpp nodaļas novērtējums

Tuvinieki atzinīgi novērtē ĢVPP nodaļu darbību un uzskata, ka tajās klienti saņem diagnozei atbilstošāku aprūpi, salīdzinājumā ar vispārējā tipa nodaļām, nodrošinot seniora cieņpilnu dzīvi, un tuvinieku mierpilnu drošību par radnieku labbūtību .

Klientu tuvinieku apgalvojumi

- Seniori ir mierīgāki un emocionāli stabilāki, jo vide ir pielāgota vajadzībām.
- Augstāks personīgās higiēnas un aprūpes līmenis, jo aprūpētājiem ir vairāk laika individuālai pieejai.
- Tuviniekam mazāks stress un trauksme, jo vide un ikdienas režīms ir paredzams un nemainīgs.
- Individuāla, personalizēta un cieņpilna attieksme pret tuvinieku.

Tuvinieku atsauksmes

- *«Tā ir attieksme! Tā ir patiesa cieņa pret cilvēku!»*
- *«Tāds omulīgs palicis, tāds smaidīgs, neskatoties uz to, ka labāk jau nebūs.»*
- *«Šeit pēc dažām nedēļām vairs nedzirdēju runas par miršanu. Pat neprasās uz mājām.»*
- *«Viņu no gulošas pacēla uz staigājošu un vingrojošu.»*
- *«Šeit ļoti rūpējas par cilvēkiem.»*

Galvenie secinājumi

- 1. ĢVPP nodaļas nodrošina augstāku aprūpes kvalitāti, jo aprūpes personāls var pievērsties katram klientam individuāli.**
- 2. Nemainīgs aprūpes personāls veicina uzticēšanos un stabilitāti, kas ir būtiski cilvēkiem ar demenci.**
- 3. Pielāgota vide (krāsu kontrasti, orientēšanās zīmes, sensori) uzlabo klientu ikdienu un drošību.**
- 4. Klientu tuvinieki novēro pozitīvas izmaiņas emocionālajā un fiziskajā stāvoklī pēc pārejas uz ĢVPP nodaļām.**

Galvenie secinājumi

- 5. Individuāla pieeja klientiem palīdz saglabāt fiziskās un kognitīvās spējas ilgāk.**
- 6. Darba apjoms ģvpp nodaļas nav palielinājies, bet palielinājies darba temps, kas ir pielāgots klientu vajadzībām. Aprūpe ir laukietilpīgāka nekā vispārējā tipa nodaļās.**
- 7. Neskatoties uz to, ka personas ar kognitīviem traucējumiem ir salīdzinoši sarežģīta klientu grupa, ģvpp nodaļas aprūpes darbs ir izlīdzinātāks un līdzsvarotāks/nesteidzīgāks, kur katram klientam ir iespēja pievērst individuālu uzmanību.**

Ierosinājumi

- **Ieviest regulāras supervīzijas vai citas psiholoģiskas atbalsta formas aprūpētājiem**, lai mazinātu izdegšanas risku un paaugstinātu aprūpes kvalitāti.

“Vissvarīgākais ir atbalsts personālam. Kāds būs personāls, aprūpētāji, tāda būs arī nodaļa.»

- **Turpināt sniegt iespējas aprūpes personālam apmeklēt apmācības**, lai apgūtu jaunas zināšanas, prasmes un metodes darbā ar personām ar demenci.

«Mēs vienmēr esam atvērtas kaut kam jaunam...»

- **Paplašināt ģimeniskai videi pietuvināto nodaļu tīklu**, lai iekļautu pēc iespējas plašāku klientu loku, kuriem nepieciešama individualizēta institucionāla aprūpe.

“Tā kā tagad ir šeit – laipnība, uzticība, tā ir jābūt visur. Sirds sāp par tiem klientiņiem, kuri ir tur augšā.”